

LBRIS

We know
books

Proiect editorial apărut la

150 de ani de la trecerea în eternitate a lui Avram Iancu

sub egida:

Academia Română,

Institutul de Istorie „George Barițiu”,

Centrul de Studii Transilvane,

Fundația Transilvania Leaders,

Societatea Cultural-Patriotică „Avram Iancu” din România
și Asociația Școala Ardeleană de Editare și Promovare a Cărții

MIRCEA POPA

AVRAM IANCU

FĂURITOR DE ISTORIE NAȚIONALĂ

Cluj-Napoca, 2022

Cuprins

În loc de <i>Prefață</i> . Între literatură și istorie.	
Cultul lui Avram Iancu.....	7
I. AVRAM IANCU – IPOSTAZELE UNUI EROU.....	33
Mihai Eminescu – „arheul libertății”	35
Lucian Blaga – „pasărea fără somn” (drama <i>Avram Iancu</i>)	61
Ioan Pop-Florantin despre Craiul Moșilor	95
La judecata Istoriei – poem dramatic versificat (Alexandru Ceușianu).....	104
Răzbunătorul suferințelor moșești (Ovidiu Hulea)	115
Omul pe care nu-l poate doborî decât glonțul de argint (Mircea Tomuș)	123
Teofil Răchițeanu, <i>Patimile după Iancu</i>	128
Avram Iancu în conștiința populară.....	134
Personaj de scenariu de cinema în viziunea unui maghiar	151
II. AVRAM IANCU PE ARENA ISTORIEI.....	159
Casa lui Avram Iancu din Cluj sau provocările tineretii studențești.....	161
Iosif Sterca-Șuluțiu – cea dintâi evocare biografică	175
Moșul Al. Ciura despre moșul Avram Iancu	179
Gelu Neamțu – adevărata istorie a unui erou.....	186
Florian Dudaș despre Avram Iancu în tradiția românească	203
Vasile Fodor – tribunul și familia lui	210
Avram Iancu și Clujul sau tradiția pilduitoare: de la Horia la Iancu	224

© Editura Școala Ardeleană, 2022

Cluj-Napoca, str. Mecanicilor nr. 48

Redacția: tel.: 0364.117.252; 0728.084.801

e-mail: office@scoalaardeleanacluj.ro, redactie@scoalaardeleanacluj.ro

Difuzare: tel./fax: 0364.117.246; 0728.084.803

e-mail: difuzare@scoalaardeleanacluj.ro, esadifuzare@gmail.com

www.scoalaardeleanacluj.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

POPA, MIRCEA

Avram Iancu, făuritor de istorie națională / Mircea Popa. - Cluj-Napoca :

Editura Școala Ardeleană, 2022

ISBN 978-606-797-938-1

94

Editor: Vasile George Dâncu

Redactor: Daniel Adrian Olaru

Copertă și tehnoredactare: Mariana Răbincă

Avram Iancu și Blajul	236
Silviu Dragomir, revoluția de la 1848 și conducătorul ei militar	249
Marile festivități din 1924. Elogiul întregii țări pentru faptele lui memorabile	271
III. ÎN LOC DE CONCLUZII	277
În conștiința posterității	279
Date despre autor	295

Mihai Eminescu – „arheul libertății”

Tânărul Eminescu a fost însuflețit de ideea națională încă din adolescență, căpătând convingerea unității și specificității spațiului românesc și a poporului român locuitor al acestor „țări” care, în perioada tinereții lui, erau despărțite în chip arbitrar de ocupații străine. A fost atras mai cu seamă de trecutul și prezentul a două dintre acestea, Bucovina natală și Transilvania, pe aceasta din urmă socotind-o vatra nașterii poporului român, coloana carpatică primordială pentru celelalte „promontorii” ale Ardealului. Acest sentiment i-a fost inculcat de timpuriu de profesorul lui de la Cernăuți, Aron Pumnul, care i-a vorbit cu ardoare despre „foculării” revoluției române de la 1848, Blajul crescând și educând, așa cum afirma Perpessicius, „câteva generații de școlari în cultul pentru trecutul de luptă al poporului român și pentru valorile sale spirituale”. Între acești școlari s-a numărat, desigur, și Eminescu, elevul lui preferat, pe care bătrânul dascăl l-a crescut mai mult în casa lui, dându-i pe mână biblioteca. Atașamentul tânărului învățăcel pentru dascălul lui e mărturisit de acesta și în florilegiul de poezii *Lăcrimioarele învățăcelor*, pe care, la insistența lui, școlarii cernăuțeni i l-au dedicat, la plecarea dintre ei, numindu-l „geniul mare al deșteptării naționale”. Rămas fără îndrumătorul lui de suflet, tânărul învățăcel a considerat că nu-și mai avea locul la Cernăuți și a luat hotărârea să plece spre locul de formare al cărturarului, Blajul, salutând orașul cu o adâncă venerație de pe dealul Hula, cu apelativul de „mica Romă”. Acolo a petrecut o vară întreagă, pătrunzându-se de spiritul cărturăresc al așezării, dar și de

frumoasele povești ardelenesti, narate cu talent de măgărarul liceului. N-a plecat de acolo decât după ce s-a adăpat din focul viu al cugetării și simțirii venerabililor conducători ai Asociațiunii Transilvane ASTRA, între care s-au numărat, desigur, Șaguna și Cipariu, reuniți la Alba Iulia, la adunarea generală anuală. E posibil, spune același Perpessicius, ca, din perioada trăită la Blaj, să fi auzit și unele evocări ale tinerilor studenți despre cele petrecute în Transilvania la 1848. Evenimentele de atunci l-au marcat profund și au constituit primele aluviuni pentru redactarea romanului *Geniu pustiu*, numit așa deoarece geniul națiunii a pierdut ocazia eliberării depline de sub jugul străin, prelungind mult avatarurile acestei existențe fragmentate. Perpessicius socoate că ar fi și scris o parte din roman, fiindcă într-o corespondență din 1866 adresată lui Iosif Vulcan acesta vorbea despre o „novelă” pe care ar avea-o gata. Ulterior, poetul însuși mărturisește că și-a redactat romanul în 1868, la București și Viena, „parte după impresiuni nemijlocite, parte după un episod ce mi l-a povestit un student din Transilvania”. E cazul să dăm crezare mai degrabă autorului însuși și să socotim încheiată geneza în acel an 1868, când poetul, întors după o nouă peregrinare cu trupa Pascali prin Transilvania, a revenit la București. Înființându-se Teatrul Național în toamna anului menționat, a aflat că a fost numit sufleur cu leafă, acest lucru oferindu-i răgazul de se dedica scrierii romanului. Mai sunt două aspecte care trebuie luate în considerare. Cel dintâi se referă la prezența la București a doi dintre bunii lui prieteni ardeleni, Ioniță Scipione Bădescu și Miron Pompiliu, care i-ar fi povesti alte episoade din revoluția transilvană. Împreună cu aceștia, s-a înscris în acea toamnă în societatea „Orientul”, propunându-și să culeagă folclor din mai multe regiuni ale țării, inclusiv din Maramureș, unde poetul dorea să susțină și câteva prelegeri precum „Patria română”, „Poezia populară” și „Geniul național”. Al doilea argument, pe care noi îl

estimăm definitiv, este o lectură exactă a răspunsului pe care același Iosif Vulcan i l-a dat la o altă corespondență a poetului, dar, de data asta, din aprilie 1870, și care sună în felul următor: „Mulțumită pentru cele trimise. Primim cu plăcere promisiunea d-tale. Ziarul nostru este deschis tuturor acelora care-și dau osteneala de a lucra pentru binele intelectual, moral și material al națiunii noastre. Nu putem determina cu acuratețe timpul când vom putea începe în «Foișoara» ziarului nostru publicarea romanului ce menționezi. Te rugăm să ni-l trimiți, pentru ca, data ocaziune, să-l putem întrebuița”. În mod ciudat, nota aceasta a trecut neobservată de toți cei care s-au ocupat până acum de roman, majoritatea lor luând în discuție doar mărturisirea făcută de poet lui Iacob Negruzzi în scrisoarea din 16 mai 1871, în care scria despre romanul lui. Potrivit informației din *Familia*, putem deduce cu exactitate că romanul era gata, prin urmare, din 1868. Și am mai putea aminti aici un element de conjunctură care a contribuit, după părerea noastră, la redactarea cât mai grabnică a romanului. E vorba despre apariția în 1867, la Pesta, a romanului lui I.C. Drăgescu, poet și scriitor transilvănean, colaborator în acei ani la *Familia*, dar și la *Concordia* și *Federațiunea*, cu titlul *Noaptele carpatine sau istoria martirilor libertății. Dedicat conducătorilor statului român în 1848 și 1849*. E un roman care se ocupă de tumultul românesc din 1784, condus de Horia, ale cărui fapte vitejești sunt povestite pe parcursul a nouă nopți, de două femei, Varvara și Salvina (a se remarca numele acesteia din urmă – subl.n), aducând, într-un stil avântat, elogii luptei pentru libertate și independență tuturor popoarelor aflate sub ocupație străină, dar mai ales a moșilor din Munții Apuseni. Ceea ce bate la ochi e dedicația închinată „continuătorilor” acestor lupte, cei de la 1848-1849, care n-au fost alții decât Iancu și tribunii lui. Amintim aici, ca un element ce vizează cenzura din statul dualist atunci proclamat, în 1867, că

romanul a fost imediat interzis, iar autorul, student la Medicină la Budapesta, urmărit de autorități spre a fi condamnat, dar acesta ar fi scăpat cu fuga, mai întâi la Innsbruck, apoi în Italia. Eminescu a cunoscut bine cazul tânărului confrate întru poezie, deoarece presa noastră a scris mult pe această temă, iar el îi urmărise, desigur, și activitatea poetică din paginile *Familiei*. În ceea ce ne privește, noi inclinăm să credem că și acest impuls exterior l-a îndemnat pe Eminescu să-și termine romanul.

Factorul motivațional care a stat la baza ambelor scrieri a fost însă unul de ordin politic, legat de proclamarea și instaurarea regimului dualist din 1867, care a desființat autonomia Transilvaniei și a impus tuturor națiunilor din partea de răsărit a Austriei legile draconice maghiare, lipsindu-le de orice perspectivă de dezvoltare proprie. Acest act, împotriva căruia s-au pronunțat toate celelalte națiuni robite din Ungaria, între care cehi, slovaci, sârbi, croați, polonezi, a primit din parte românilor o contestare imediată prin declarația politică „Pronunciamentul de la Blaj”, întreaga opinie publică fiind indignată de acest act nesăbuit. A fost și cazul lui Eminescu, în acel an, 1868, student la Viena, care a considerat de datoriu să ia apărarea fraților săi transilvăneni în marea nedreptate care li s-a făcut. Și fiindcă ideile profesate de el în această situație se leagă direct de opiniile și crezurile politico-sociale care au stat la baza redactării romanului, voi cere îngăduința să poposesc puțin asupra lor.

Urgența a fost creată, așa cum am spus, de actul politic nesăbuit al maghiarilor de a transforma Transilvania într-o provincie ungurească prin pactul dualist din 1867. Pentru Eminescu, care iubea Transilvania ca pe provincia lui natală, a însemnat un fel de asasinat politic, o infamie, și a dezavuat-o imediat în trei articole publicate în ziarul de limba română *Federațiunea* de la Viena, condus de profesorul bihorean Alexandru Roman. Turneele teatrale

făcute prin Banat și Ardeal împreună cu trupa Pascaly, cu cele ale actriței Fanny Tardini sau Iorgu Caragiale i-au înlesnit cunoașterea de aproape a realităților fraților de peste Carpați și l-au determinat să îndrăgească simțirea curată a oamenilor de aici, frumosul port popular pe care îl păstrau cu mare grijă, limba și năzuința sinceră în viitor. Pe lângă cunoașterea directă, el a citit multă literatură științifică, în care se vorbea despre trecutul dacic al provinciei, despre vechimea și vitejia conducătorilor lor, despre frumusețea plaiurilor carpatine, unde acești oameni simpli și-au continuat existența milenară ca păstori și agricultori, în frățietate cu codrul și munții protectori. Era firesc, prin urmare, ca sentimentele acestea să fi influențat o bună parte din creația lui. Astfel, unul dintre primele lui proiecte a fost legat de crearea unei mitologii naționale pe măsură, care să pornească de la Decebal, traversând Evul Mediu cu domnii Mușatini, cu Ștefan cel Mare și Mircea cel Bătrân, pentru a continua cu vitejii Maramureșului și cu eroii revoluției din Munții Apuseni. Momentul istoric transilvănean luat în atenție de poet a dus la așternerea pe hârtie a poemului *Mureșanu*, a poeziei *Horia* și a altor *Horiade*, având ca tematică nemulțumiri sociale. Nu e vorba doar despre exaltarea trecutului, deși în *Geniu pustiu* o spune direct: „Mi-ar fi plăcut mult să trăiesc în trecut”, ci și de un program bine gândit de ridicare culturală, socială și economică a ținuturilor transilvănene, el fiind preocupat, conform însemnările lui manuscrise, de caracterul educativ și național al școlii, cum ne lasă să înțelegem o serie de însemnări din manuscrisele lui, cum ar fi cele ce vizează oameni ai școlii, ca Ioan Silviu Selegianu de la Beiuș, căruia dorea să-i scrie pentru a accepta ca manualul lui de geografie, *Manual de geografie pentru tinerimea română* (Viena, 1871), să capete o mai largă răspândire didactică, în vederea „introducerii de cărți școlare tipărite” în învățământul românesc. În acest sens, poetul a solicitat unui alt autor didactic, Andrievici,

să accepte tipărirea cărților „cu o altă ortografie” decât cea etimologică, în așa fel încât cărțile lui să poată fi introduse „în școlile de peste Carpați”. Faptul că notițele lui înregistrează provincialisme bihorene, precum *baciu, sămădău, boitariu, hat, hadă, sbeg, stăvariu*, e dovada peremptorie a dorinței de a cunoaște specificul particular al fiecărei zone geografice, confirmată prin intenția de a ține prelegeri publice în Maramureș sau de a descrie alte zone ale țării, precum câmpia vestică. La acestea se adaugă notițe și citate după o serie de autori europeni, cunoscuți pentru prezentarea amplă a istoriei și geografiei Transilvaniei, precum Auguste de Gérando, John Paget, Charles Boner, ale căror a observații și descrieri pot fi identificate în unele dintre scrierile lui. La acestea se adaugă lectura curentă a unor reviste germane și austriece ale timpului sau a celor din Transilvania sau din România, citite cu aviditate în bibliotecile și cafenelele vieneze, însoțite de o listă bogată de apariții editoriale din toate ținuturile locuite de români, cărți reprezentând hrana zilnică a tânărului student vienez, închis zile întregi în casă spre a-și face însemnări și notițe cu privire la tot ceea ce se referea la români. Prezența lui în cadrul societăților studenților români vienezi, precum „România jună” sau „Societatea Teologică”, îi atestă dorința de a contribui în mod real la transpunerea în practică a programului acestora. La ședințele lor, el a participat în mod activ, a luat cuvântul, a făcut donații de cărți (către „Societatea Teologică”) sau a inițiat acțiuni de anvergură precum Congresul studențesc de la Putna, implicându-se în mod direct în organizarea acestuia. Mai recent, am semnalat legăturile durabile pe care le-a avut cu Societatea „Alexi-Șincaiana” a studenților de la Seminarul Teologic din Gherla, cărora le-a trimis cu regularitate ziarul *Timpul*, iar volumul lui de *Poezii* figurează în catalogul bibliotecii gherlene, cu mențiunea „donația autorului”. E vorba, prin urmare, despre un program de educație națională bine asumat, care a cunoscut, în

perioada studiilor lui vieneze, o recrudescență aparte, marcată de faptele politice ce au avut loc și care nu l-au putut lăsa indiferent. În această perioadă, înregistrăm prima ieșire publică a lui Eminescu în calitate de publicist politic, nemulțumit de legile adoptate fără consultarea poporului și de viitorul care i-a fost rezervat, aceea de aservit. Protestul lui a fost transmis autorităților prin trei articole semnate cu pseudonimul Varro și apărute în ziarul *Federațiunea*, unde nu numai că respinge dualismul, dar recomandă câteva căi de luptă și solidaritate politică, între care un congres al tuturor națiunilor asuprite. Impresionează, chiar de la bun început, maturitatea judecăților de valoare, ampla și exacta documentație istorică pe care o stăpânește, anvergura și calitatea argumentelor cu care operează. Toate aceste însușiri pot fi dovedite prin cele trei articole prin care are loc debutul lui de comentator politic, misiune de analist și comentator, continuată apoi la ziarele *Curierul de Iași* și *Timpul*, când și-a dat adevărata măsură a vocației lui publicistice. Articolele din *Federațiunea* la care am făcut referință, respectiv „Să facem un congres”, „În unire e puterea” și „Echilibrul”, pretind noilor diriguitori ai Transilvaniei respectarea unor principii și standarde europene în legile elaborate, acte normative care încălcau „suveranitatea și legislațiunea” poporului român din Transilvania, răpind „autonomia Transilvaniei, fără consimțământul românilor”, transformați astfel dintr-odată într-o masă de sclavi. Argumentele cu care polemizează denotă o bună însușire a conceptelor cu care operează, cunoștințe juridice și politice adecvate, o bună folosire a jurisprudenței istorice și a atribuțiilor statului în raport cu cetățenii lui. Procesul de încălcare a normelor de guvernare politică este bine instrumentat, poetul arătând că: „Nimeni nu trebuie să fie aicea stăpân, decât popoarele însele și a trece suveranitatea în alte brațe decât în acelea ale popoarelor e o crimă împotriva lor”; „Ampliatul, fie el ministru, fie comisariu regesc, trebuie să înțeleagă spiritul

legilor, al căror mănținătoriu e și trebuie să le interprete cu fidelitate”. Când au loc abuzuri, toți cetățenii au dreptul „de a petiționa” și e de datoria lor s-o facă, până când națiunea lor nu e pusă „pre terenul de drept, pre care stau toate celelalte națiuni ale Austriei, nimica mai mult și nicio notă mai puțin”, deoarece „numai egala îndreptățire poate duce la liniște și la împăcare”. Atrage atenția că nu dorește să devină legiuitorul tuturor, ci doar să sesizeze abaterea de la norme, încălcarea principiului de etică politică: „Nu suntem noi meniți de a dicta legi lumii, dar nici am trebui să fim așa de abrutizați ca să ne degradăm noi pre noi înșine la rolul de sclavi”, deoarece „noi nu suntem, nici vrem să fim maghiari ori nemți. Suntem români, vrem să rămânem români și cerem egala îndreptățire a națiunii noastre”. Articolul următor insistă asupra datoriei de a nu sta nepăsători în fața unor asemenea legi străambe, fiindcă „nepăsarea noastră ne pierde”, iar „pre promisiuni mincinoase nu putem pune niciun temei”. Continuând să analizeze situația noastră și văzând că cehii și alte popoare cer autonomia țării lor și „răsturnarea completă a dualismului”, el se raliază acestui punct de vedere, cerând restabilirea autonomiei furate a marelui principat al Transilvaniei, întrucât noile dispoziții vin „în flagrantă contradicțiune cu convingerea noastră, fără consimțământul nostru, căci am refuzat de a discuta ori de a vota legi care a priori erau false și nedrepte”. Legile după care trebuie să ne conducem trebuie să fie expresia dorinței popoarelor și să aibă acceptul lor implicit: „Drepturile și legile ce au de-a guverna pre noi ni-s imanente nouă, căci sunt imanente trebuințelor noastre, vieții noastre, noi nu avem a le cere decât de la noi înșine”. Articolul ia în discuție și alte probleme esențiale pentru viața unei națiuni, cum ar fi dreptul la folosirea limbii proprii, dreptul la instrucție și la dezvoltarea liberă a artelor și științelor. Fiecare popor are datoria de a-și cultiva limba, iar în ceea ce privește limba noastră, el dă

asigurări că ea este „o limbă sonoră și aptă de a exprima prin sunete – noțiuni, prin șir și accent logic – cugete, prin accent etic – simțăminte”. Condițiile „civilizațiunii” trebuie să fie aceleași pentru toți și nu putem să-i lăsăm pe acești „oprimatori ai autonomiei Transilvaniei, cu scandaloasele lor stări excepționale, cu torturile lor ca în Evul Mediu, cu jurămintele sacrilege, oameni ce mistifică unde nu pot contesta și mint unde nu pot combate. Ei nu sunt competenți să ne dea nimica”, afirmă el, concluzionând că „toate popoarele sunt setoase de viață proprie și numai din egala îndreptățire a tuturor se va naște echilibrul”.

Asemenea idei, afirmate cu demnitate și rostite cu voce tare, au creat alertă printre cei puși să controleze sistemul de presă din statul dualist, al cărui dușman inclement a devenit și pe care l-a contestat de câte ori a avut ocazia. Subliniind marea nevoie de unitate și solidaritate națională, interesul pentru construcția unui stat federal, merit să asigure aceleași condiții de dezvoltare pentru toți, el se ralia punctului de vedere exprimat și de alte națiuni asuprite, care vedeau în federalizare un prim pas spre autonomie. Ideile eminesciene dovedesc o maturitate impresionantă, un curaj pe măsură și dorința de a atrage public atenția opresorilor că suntem în stare de alertă. Sunt principii care, așa cum se poate vedea, i-au animat de timpuriu concepția politică și socială. Suita lui de articole a declanșat un proces de presă împotriva redactorului interimar al ziarului, Ion Poruțiu, chemat să dea seama în fața Curții cu Juri de la Budapesta, redactorul luând asupra lui și responsabilitatea pentru articolele eminesciene. Eminescu n-a acceptat însă gestul lui Poruțiu și a făcut o declarație publică cu privire la paternitatea articolelor incriminate, lucru adus la cunoștință, cu o oarecare mândrie, de redactorul *Familiei*, care declara: „Precum aflăm, autorul e junele poet și colaborator al nostru, d. Michail Eminescu”.

Faptul cel mai ilustrativ al modului de a gândi și a acționa al tânărului Eminescu poate fi reperat cel mai bine din paginile romanului său, *Geniu pustiu*, scris în etapa de tinerețe, la București și Viena, în anii 1867-1868, conceput ca o replică imediată la legile care ne puneau în situația de subordonați ai națiunii dominante. Tânărul student vienez a respins cu tărie o asemenea încălcare a drepturilor naționalităților, ripostând în două feluri: 1) publicistic și 2) literar. În primul caz, s-a adresat presei, redactând articolele amintite, iar în cel de al doilea, abordând formula genului romanesc, pentru a o folosi ca avertisment prin aducerea în prim-plan a unei situații de criză similară. Cazul de la 1848, când popoarele aceluiasi stat au luptat între ele, putea servi de învățământ și luare-aminte, deoarece prin evocarea bătăliilor purtate de moșii din Munții Apuseni, aceștia au reușit să schimbe rezultatul confruntărilor armate, prin vitejie și spirit de sacrificiu. Cum avea proaspete în minte astfel de relatări, el a decis că era timpul să-și aștearnă pe hârtie comentariile proprii, încadrate într-o narațiune cu mare potențial vizionar, privind transformarea Ardealului într-un fel de țară românească în miniatură, așa cum a fost pe timpul lui Avram Iancu. În acest scop, a ales drept personaj central un om ieșit din popor, provenit dintr-o familie săracă din munți, care a luptat cu multe neajunsuri pentru a-și desăvârși studiile. Ideile lui, cu privire la societate și națiune, vor forma un prim eșafodaj pe care se va clădi narațiunea legată de revoluție. Numele Toma Nour e ales anume pentru a îmbina cele două tendințe principale ale firii lui, una legată de neîncrederea în generația sa și forțele care ar putea schimba nedreptățile, iar cealaltă, de visător romantic și de ins faustian, ce pune mare preț pe opțiunea luptei directe cu caracter social și național. Asemănătoare ca traiectorie psihologică și destin social sunt și celelalte personaje ale romanului, prietenul lui, Ioan, și surorile, iubite ale lor, Poesis și Sofia, care își jertfesc tinerețea

pentru a-și scoate familiile din ananghie. Vizitându-și tatăl bătrân și bolnav, el are revelația acestei rușinoase sclavii sociale suferită de românii transilvăneni și, ca atare, singura soluție salvatoare este aceea de a opta pentru revoluție. Nu-i rămâne decât să ascută coasa familiei, transformând-o în lance, să îmbrace cioarecii, țundra și căciula de oaie ale moșilor și să ia drumul munților, unde știa că-i va găsi pe ortacii de luptă ai lui Iancu. În acest fel, acțiunea devine o cronică a faptelor de luptă ale lui Iancu și ale combatanților lui, deciși să-și apere libertatea cu arma în mână. Faptele de arme pe care le comite sau la care asistă sunt relatate într-un jurnal pe care îl dedică povestitorului, celui pe care l-a cunoscut la Cluj într-o seară mizerabilă de toamnă și l-a identificat repede ca pe un alter ego al lui. Apelând la metoda manuscrisului găsit, foarte des utilizată de scrisul romantic de la noi sau din alte literaturi, autorul are ocazia să ofere schițe caracterologice de mare intuiție psihologică, să nareze credibil, ca martor la evenimente, o serie de scene cumplite, transformându-și însemnările într-o adevărată icoană a revoluției. Acest jurnal va constitui partea a doua a romanului. Cea dintâi, intitulată oarecum surprinzător *Tasso în Scoția*, va fi transformată într-un prolog de dezbateri libere pe teme literare și sociale, alcătuiind un fel de laborator de confruntare legat de curente de idei ale timpului și de modul în care generația tânărului Toma Nour e dispusă să le accepte sau să le respingă. De unde și începutul oarecum abrupt al romanului, care își definește existența prin cuvintele lui Dumas, dezvoltând o numită teorie despre roman ca „metaforă a vieții”. Aceasta s-ar baza pe relatarea nudă a faptelor, conform unei sincerități și autenticități mărturisite (respectând acest criteriu, el introduce în textul expunerii una dintre poeziile lui, *Înger de pază*, spre a o caracteriza pe una dintre eroine), motivând acest „realism diurn”, părăsit mai apoi prin numeroase inserții romantice, prin nevoia de reproducere fidelă a vieții: „Priviți